

Noor Asharaf

Assistant Professor (Guest Faculty)

Dept. of Persian, MMHAPU, PATNA

Email: ashrafjnu@gmail.com

E-Content

Sem-1, Paper code: 102

Persian (M A)

Topic: Literary works of Saadi Shirazi

ابومحمد مشرف‌الدین مُصلِح بن عبدالله بن مشرف (۶۰۶ - ۶۹۰ هجری قمری) متخلص به سعدی، شاعر و نویسنده پارسی‌گوی ایرانی است. اهل ادب به او لقب «استاد سخن»، «پادشاه سخن»، «شیخ اجل» و حتی به‌طور مطلق، «استاد» داده‌اند. آثار وی در کتاب کلیات سعدی، شامل گلستان به نثر، کتاب بوستان در قالب مثنوی و نیز غزلیات، گردآوری شده‌است. علاوه بر این او آثاری در سایر قالب‌های ادبی نظیر قصیده، قطعه، ترجیع‌بند و تک‌بیت به زبان فارسی و عربی نیز دارد. غزلیات سعدی، اغلب عاشقانه و توصیف‌کننده عشق زمینی است؛ هرچند که وی غزلیات پندآموز و عارفانه نیز سروده‌است. گلستان و بوستان به‌عنوان کتاب‌های اخلاقی شناخته می‌شوند و علاوه بر فارسی‌زبانان، بر اندیشمندان غربی از جمله ولتر و گوته نیز تأثیرگذار بوده‌اند.

سعدی در زمان حیات شهرت فراوانی داشت. آثار او حتی در هندوستان، آسیای صغیر و آسیای میانه به زبان فارسی یا به صورت ترجمه در دسترس مخاطبان قرار داشت. او نخستین شاعر ایرانی است که آثارش به یکی از زبان‌های اروپایی ترجمه شده‌است. بسیاری از شاعران و نویسندگان فارسی‌زبان از سبک وی تقلید کرده‌اند. حافظ از جمله شاعرانی بوده که تحت تأثیر سبک سعدی به سرودن غزل پرداخته‌است. آثار سعدی بعدها به موسیقی هم راه پیدا کرد و بسیاری از غزل‌های او را خوانندگانی چون تاج اصفهانی، محمدرضا شجریان و غلامحسین بنان خواندند.

بوستان اولین اثر سعدی بوده که تالیف آن در سال ۶۵۵ هجری قمری به پایان رسید. این کتاب که یکی از شاهکارهای ادب فارسی به‌شمار می‌رود، در نسخه‌های قدیمی سعدی‌نامه نامیده می‌شد؛ اما

بعدها به بوستان تغییر پیدا کرد. سعدی، بوستان را در طی سفرهای خود سرود و پس از بازگشت به وطن، آن را در اختیار بوستان خود قرار داد. بوستان به شعر نوشته شده و حدودا چهار هزار بیت شعر را شامل می‌شود. بوستان کتابی بر پایه اخلاق، تربیت، سیاست و اجتماع بوده و قالب شعری آن مثنوی است. کتاب بوستان با یک مقدمه تقریبا طولانی آغاز شده و شامل ده فصل به نام‌های عدل، احسان، عشق، تواضع، رضا، ذکر، تربیت، شکر، توبه و مناجات و ختم کتاب می‌شود. جالب است بدانید که سعدی این اثر خود را به ابوبکر بن سعد زنگی تقدیم کرده است.

یکی از تاثیرگذارترین کتاب‌های نثر در ادبیات فارسی را می‌توان گلستان دانست. سعدی این کتاب را در سال ۶۵۶ هجری قمری، یعنی یک سال پس از نگارش بوستان به تالیف درآورد. گلستان به نثر آهنگین و آمیخته با نظم نوشته شده و شامل هشت فصل به نام‌های سیرت پادشاهان، اخلاق درویشان، فضیلت قناعت، فوائد خاموشی، عشق و جوانی، ضعف و پیری، تاثیر تربیت و آداب صحبت است. سعدی در این کتاب از پرداختن به تاریخ نگاری و تذکره نویسی پرهیز کرده و تمرکز خود را بر بیان امور مربوط به زندگی و منش اشخاص گذاشته است. خالی از لطف نیست که بدانید در گلستان اوضاع فرهنگی و اجتماعی زندگی مردم آن زمان به زیبایی هرچه تمام‌تر به تصویر کشیده است، بنابراین اگر به آشنایی با زندگی مردم آن زمان علاقه‌مند هستید، حتما گلستان سعدی را بخوانید، همچنین حکایت‌های کوتاه و بلند بسیاری در این کتاب نوشته شده که خواندن هر یک از آن‌ها تجربه‌ای جدید را مقابل چشمان شما رقم خواهد زد.

غزلیات سعدی به مجموعه شعرهایی گفته می‌شود که سعدی در قالب غزل سروده است. سعدی حدود ۷۰۰ غزل دارد که در آن‌ها به زبان سنایی و انوری توجه ویژه‌ای داشته است. بیشتر غزل‌های سعدی بر پایه عشق سروده شده و غزل‌های عاشقانه‌اش تا پایان عاشقه باقی می‌ماند؛ در صورتی که این ویژگی در شاعران کمی دیده می‌شود. سعدی علاوه بر غزل‌های عاشقانه، غزل‌های عارفانه و پندآموز زیادی هم سروده است که بسیار زیبا و قابل تامل هستند. در حالت کلی، غزلیات سعدی در چهار کتاب به نام‌های طیبات، بدایع، خواتیم و غزلیات قدیم جمع‌آوری شده است.

«بنی آدم» قطعه شعر مشهوری از گلستان سعدی است که به دلیل مضمون انسان‌دوستانه‌اش بسیار مورد توجه واقع شده است:

بنی آدم اعضای یکدیگرند
که در آفرینش ز یک گوهرند
چو عضوی ببرد آورد روزگار
دگر عضوها را نماند قرار

در مجموعه آثار سعدی، سه رساله با نام‌های مطایبات، مضحکات و خبیثات به چشم می‌خورد که به مجموعه آن‌ها هزلیات گفته می‌شود. مطایبات، شامل مجموعه‌ای از لطیفه‌ها و داستان‌های جنسی بوده که در نگارش آن‌ها از الفاظ جسورانه و بی‌پروا استفاده شده است. مضحکات و خبیثات هم به زبان نثر نوشته شده‌اند. گفته می‌شود سعدی به دستور عالی مقامان زمان خود، هزلیات را سروده است. نخستین نسخه کلیات سعدی که امروزه در دسترس است، نسخه‌ای است که علی بن احمد بیستون ۳۵ سال پس از درگذشت سعدی یعنی در سال ۷۲۶ هجری نوشته است. وی در خصوص چگونگی گردآوری و تنظیم دیوان توضیح می‌دهد و از نوشته‌های وی چنین بر می‌آید که پیش از وی نسخه‌های دیگری از کلیات سعدی وجود داشته است. وی در این مقدمه، نام کامل سعدی را «مولانا و شیخ‌الشیوخ فی عهده و قدوه‌المحققین افصح المتکلمین مفخر السالکین مشرف (شرف) المله و الحق و الدین مصلح الاسلام و المسلمین شیخ سعدی شیرازی قدس سره» یاد کرده است.

سعدی بدون تردید یکی از پنج شاعر اول زبان فارسی و از بزرگترین شاعران ایران است که زیبایی کلام و شیوایی او در نظم و نثر شهرت جهانی داشته و زبانزد همگان است. غزل‌سرایی سعدی در مورد اخلاق و عرفان، بسیار زیبا و جذاب است و تاکنون کسی نتوانسته تا این حد زیبا غزل بسراید. کتاب‌های این شاعر بزرگ به زبان‌های اروپایی هم ترجمه شده است؛ تا جایی که برخی معتقدند اروپا ادبیات فارسی را با اشعار سعدی شناختند.

مرکز سعدی‌شناسی، از سال ۱۳۸۱ خورشیدی، روز ۱ اردیبهشت را روز سعدی، اعلام کرد و در یکم اردیبهشت ۱۳۸۹ خورشیدی، در «اجلاس شاعران جهان» در شیراز، نخستین روز اردیبهشت، از سوی نهادهای فرهنگی داخلی و خارجی، به‌عنوان «روز سعدی» نام‌گذاری شد.